

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра геоморфології і палеогеографії

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

з навчальної дисципліни “Курсова робота”,

що викладається в межах

ОПП Глобальні зміни геоморфосистем і

геозагрози, другого (магістерського) рівня

вищої освіти

для здобувачів зі спеціальності 103 Науки про Землю

Львів – 2023

Методичні вказівки розглянуті
на засіданні кафедри геоморфології і палеогеографії
і рекомендовані до друку Вченою радою
географічного факультету,
протокол № 7 від 13 вересня 2023 р.

Горішний П. М. Методичні вказівки з навчальної дисципліни “Курсова робота” для здобувачів магістерського рівня вищої освіти зі спеціальності 103 Науки про Землю ОПП Глобальні зміни геоморфосистем і геозагрози. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2023. 32 с.

УДК 551.4

У методичних вказівках викладено основні положення щодо підготовки, виконання і захисту курсових робіт студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 103 Науки про Землю. Визначено мету і завдання курсової роботи, описано етапи її виконання. Наведено орієнтовну структуру курсової роботи. Пояснено основні вимоги щодо оформлення і порядок захисту курсових робіт.

© Горішний П. М., 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО КУРСОВОЇ РОБОТИ МАГІСТРІВ	7
ЕТАПИ ВИКОНАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ	8
СТРУКТУРА РОБОТИ	16
ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ	20
ЗАХИСТ КУРСОВОЇ РОБОТИ	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	30
ДОДАТКИ	31

ВСТУП

Курсова робота – важлива частина навчального плану студентів магістерської освітньої програми «Глобальні зміни геоморфосистем і геозагрози» кафедри геоморфології і палеогеографії Львівського національного університету імені Івана Франка, етап підготовки до магістерської роботи. Вона є одним видів навчально-наукової роботи студентів протягом другого семестру першого року навчання у магістратурі. Курсова робота обов'язково базується на результатах виробничої практики студентів.

Мета курсової роботи: набуття студентами навичок науково-дослідної роботи, оволодіння методами геоморфологічних і палеогеографічних досліджень, вміння аналізу отриманих даних та їх узагальнення.

Основні завдання:

- 1) сформувати вміння організовувати, виконувати і репрезентувати наукові дослідження; організовувати наукову роботу у польових і камеральних умовах;
- 2) оволодіти методами сучасних геоморфологічних і палеогеографічних досліджень, вміння використовувати сучасні інформаційні технології;
- 3) вміння працювати з науковою літературою;
- 4) покращити навички написання наукових текстів, вміння його редагувати;
- 5) розуміння норм академічної доброчесності при написанні курсової роботи, розвинути соціальні навички (soft skills).

У результаті виконання курсової роботи студент повинен

знати:

- правила техніки безпеки під час проведення польових географічних досліджень;
- способи організації наукових досліджень, методи збору і інтерпретації отриманих даних;
- методи польових і камеральних геоморфологічних і палеогеографічних досліджень

вміти:

- планувати і здійснювати польові і камеральні наукові дослідження;
- застосовувати сучасні інформаційні технології, використовувати картографічні і дистанційні дані;
- працювати з науковою літературою (безпосередньо і в електронному форматі);
- узагальнювати результати досліджень, формулювати висновки;
- представляти результати власних досліджень в усних виступах, відповідати на питання за темою роботи, вести наукову дискусію.

Курс повинен сприяти формуванню такої **інтегральної компетентності** – здатність розв'язувати складні наукові задачі та практичні проблеми, включно з прийняттям рішень

щодо відбору даних та вибору методів досліджень при вивченні геосфер (рельєфу, четвертинних відкладів, морфодинамічних процесів та геозагроз, які в умовах глобальних змін геоморфосистем, зазнають перетворення і активізації) у різних просторово-часових масштабах із використанням комплексу міждисциплінарних даних та в умовах недостатності інформації, невизначеності умов та вимог.

Також у результаті виконання курсової роботи студенти мають набути таких загальних і фахових компетентностей.

Загальні компетентності:

ЗК02 Вміння виявляти, ставити, вирішувати проблеми.

ЗК05 Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

Фахові компетентності:

ФК01 Розуміння необхідності дотримання норм авторського і суміжних прав інтелектуальної власності; сприйняття державної та міжнародної систем правової охорони інтелектуальної власності.

ФК04 Володіння сучасними методами досліджень, які використовуються у виробничих та науково-дослідницьких організаціях при вивченні Землі, її геосфер та їхніх компонентів.

ФК10 Здатність генерувати нові ідеї (креативність), приймати обґрунтовані рішення та працювати в команді з метою навчитися писати наукові проекти.

Виконання курсової роботи дає змогу досягнути таких **програмних результатів навчання:**

ПР03 Вміти спілкуватися з фахівцями та експертами різного рівня інших галузей знань, у тому числі міжнародному контексті, в глобальному інформаційному середовищі.

ПР05 Планувати і здійснювати наукові експерименти, писати наукові роботи з проблем глобальних змін геоморфосистем у антропогені і виникнення спричинених ними геозагрозами.

ПР07 Знати сучасні методи дослідження Землі та її геоморфосистем і вміти їх застосовувати у виробничій та науково-дослідницькій діяльності.

ПР10 Вирішувати практичні задачі використання геоморфосистем та попередження геозагроз з використанням теорій, принципів та методів різних спеціальностей з галузі природничих наук.

ПР12 Самостійно планувати виконання інноваційного завдання у сфері вивчення глобальних змін геоморфосистем і попередження геозагроз та формулювати висновки за його результатами.

ПР14 Прогнозувати ризики виникнення небезпечних природних і природно-антропогенних процесів та планувати способи захисту від них.

ПР15 Аналізувати особливості розвитку морфодинамічних процесів, їх поширення у природних та антропогенних геоморфосистемах Землі.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО КУРСОВОЇ РОБОТИ МАГІСТРІВ

Курсова робота – це самостійне навчально-наукове дослідження студента, яке виконується на підставі отриманих компетентностей з однієї або декількох нормативних навчальних дисциплін або їхніх окремих розділів. Згідно з «Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах України» курсова робота виконується з метою закріплення, поглиблення й узагальнення знань, здобутих студентами за час навчання, та їх застосування до комплексного вирішення конкретного фахового завдання. Тематика курсових робіт має відповідати загальним напрямкам наукової роботи кафедри, тісно корелювати з практичними потребами конкретного фаху. Вона щорічно корегується з урахуванням набутого на кафедрі досвіду, побажань фахівців, які рецензують курсові роботи. Затвердження тематики, графіку виконання та захисту курсових робіт здійснюється на засіданні кафедри. Курсова робота дозволяє систематизувати здобуті теоретичні знання з вивченої дисципліни; перевірити якість цих знань; виявити здатність студента до самостійного осмислення проблеми, творчого критичного її дослідження; визначити його вміння збирати, аналізувати і систематизувати літературні (архівні) джерела, застосовувати отримані знання при вирішенні практичних завдань; встановити рівень опанування ним сучасних методів дослідження, а також уміння формулювати висновки, пропозиції і рекомендації з предмета дослідження; проконтролювати вміння студента правильно організувати свою дослідницьку діяльність та оформити її результати.

Курсова робота є важливим етапом підготовки студентів до магістерської роботи, майбутньою частиною такої роботи. З іншого боку, вона є завершеною науковою роботою студентів і виконується за усіма правилами і вимогами, які ставлять до робіт такого рівня. Курсова робота є нормативною навчальною дисципліною, обсягом 3 кредити (за Європейською Кредитною Трансферною системою). Форма контролю – диференційований залік, оцінюється за 100-бальною системою.

Одним з головних принципів наукової діяльності студентів є дотримання академічної доброчесності. Недопустимі у наукових текстах, зокрема і курсовій роботі, відсутність посилань на використані джерела, свідоме фальшування результатів власних досліджень тощо. Важливим наслідком виконання курсової роботи є набуття вмінь написання наукових текстів, роботи з науковою літературою.

ЕТАПИ ВИКОНАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Організація і порядок виконання курсової роботи передбачає розподіл часу для збору матеріалів, її написання і оформлення, дотримання визначених термінів і обсягів. Від чіткого планування усіх етапів роботи залежить її вчасне виконання, допуск до захисту і власне захист. У такому випадку можна уникнути поспішного виконання роботи, яке завжди призводить до багатьох недоліків.

Загалом можна виокремити такі етапи виконання курсової роботи:

- 1) формулювання теми роботи;
- 2) визначення завдань курсової роботи;
- 3) вибір методів досліджень;
- 4) збір і впорядкування матеріалів до курсової роботи;
- 5) написання тексту роботи і виконання ілюстративного матеріалу.

Формулювання теми роботи здійснюється науковим керівником з врахуванням думки і побажань студента. Як зазначалось вище, курсова робота майже завжди базується на результатах виробничої практики. Відповідно, курсова робота повинна бути продовженням і розширенням напрацювань, які викладені у звіті виробничої практики з доповненням теоретико-методичних розділів і окремих нових власних досліджень (польових і камеральних). Тема курсової роботи відповідає напрямам досліджень наукового керівника і кафедри загалом, інтересам студента. Об'єкти досліджень курсової роботи, зазвичай, географічно прив'язані до місця постійного проживання студента. Це пояснюється декількома причинами: знайома для студента територія, добре орієнтування на місцевості, не має потреби витрачати час і кошти на доїзд до місць досліджень.

Затвердження теми курсової роботи відбувається у результаті публічного обговорення на засіданні кафедри.

Визначення завдань курсової роботи. Після вибору теми роботи переходять до формулювання завдань, які ставлять перед здобувачем освіти. Завдання мають конкретні терміни виконання. Науковий керівник детально пояснює завдання, у який спосіб їх треба виконати. Завдання передбачають опрацювання літературних, фондових і картографічних джерел, узагальнення і систематизація матеріалів виробничої практики, написання окремих розділів курсової роботи, вступу, висновків, складання списку використаних джерел, побудову карт, картограм, діаграм тощо. За необхідності планують короткотривалі польові дослідження з метою збору додаткової інформації для виконання окремих завдань курсової роботи.

Вибір методів досліджень. Від усвідомленого вибору методів досліджень, їх

правильного застосування залежать результати наукових досліджень студента.

Під *методом* загалом розуміють спосіб досягнення мети. Сукупність способів, методів, прийомів систематичного, послідовного, найдоцільнішого дослідження певного об'єкта називають *методикою*.

Геоморфологічні і палеогеографічні дослідження здійснюють за допомогою загальнонаукових, загальногеографічних, геоморфологічних і палеогеографічних методів, а також методів інших наук. Розглянемо спочатку загальнонаукові (або філософські) методи.

У структурі загальнонаукових методів дослідження можна виділити такі групи:

- методи емпіричного дослідження;
- методи теоретичного дослідження.

До методів емпіричного дослідження належать: спостереження, вимірювання, тестування, обстеження, моніторинг, дослідна робота, експеримент, систематизація, ретроспекція, прогнозування тощо. Методи теоретичного дослідження мають широке поле застосування як в науковому дослідженні, так і в практичній діяльності. Передусім це такі: аналіз (метод аналізування), діагноз (метод діагностування), синтез (метод синтезування), порівняння, абстрагування, конкретизація, узагальнення, ототожнення, формалізація, індукція, дедукція, ідеалізація, аналогія та інші. Коротко опишемо ці поняття.

Спостереження – цілеспрямоване й організоване сприйняття дійсності, що дає первинний емпіричний матеріал для порівняння, аналізування та інших складових наукового дослідження. Як і експеримент, спостереження становить складову частину дослідження на основі теорії. На відміну від експерименту, в ході спостереження відсутній активний вплив суб'єкта на об'єкт дослідження.

Вимірювання – пізнавальна дія емпіричного рівня наукового дослідження, знаходження відношення між двома однорідними величинами – вимірюваною та умовною одиницею вимірювання; це засіб кількісного наукового пізнання докільля з використанням вимірювальних приладів. Вимірювання є основним джерелом кількісної емпіричної інформації у природознавстві та багатьох інших сферах пізнання.

Дослід – спостереження або науковий експеримент, форма пізнання дійсності; спосіб чуттєво-предметної діяльності в науці, коли явища вивчають за певних доцільно обраних чи штучно створених умов, що сприяють дослідженню тих властивостей об'єкта, які підлягають безпосередньому вивченню. У природничих науках дослід застосовують як один із основних засобів емпіричного з'ясування природних і набутих, антропогенних властивостей об'єктів.

Експеримент (лат. experimentum – проба, дослід) – дослідження на основі теоретичних знань шляхом активної дії на об'єкт через утворення нових умов, що відповідають меті дослідження, або через зміну протікання процесу у потрібному напрямі. У природничих

науках експеримент є частиною досліду, активною формою наукового пізнання складних земних явищ, які мають місце у ландшафтному просторі-часі. Застосовуючи експеримент, перевіряють істинність наукових гіпотез і теорій.

Систематизація – процес зведення розрізнених знань про явища об'єктивної дійсності в єдину науково впорядковану систему, встановлення єдності знань про сутність об'єктів на основі даних щодо істотних зв'язків, притаманних досліджуваним явищам. Систематизація опирається на класифікацію, аналіз і синтез знань про істотні властивості об'єктів дослідження. Її здійснюють на основі наукової ідеї, реалізують у формі гіпотези, наукової теорії, аксіоми.

Логічні методи абстракції, методи логічного абстрагування (лат. *abstractio* – відвернення, відокремлення) – прийоми пізнавального уявного ізолювання, виділення в самостійні вузькі об'єкти окремих складових, сторін, властивостей, відношень, притаманних ширшим об'єктам дослідження. Логічне абстрагування тісно пов'язане з аналізом і синтезом. До методів логічного абстрагування відносять ізолювання, узагальнення, визначення через абстракцію, абстракцію ототожнення та ін.

Абстрагування є дослідницьким проникненням мислення вглиб об'єкта, у його зміст, від явища до сутності, це спосіб переопрацювання споглядань і уявлень дослідника у поняття.

Узагальнення – це встановлення зв'язків між абстрактним і конкретним, одиничним і загальним через підведення поняття до ближчого роду і розширення його обсягу, перехід від даної множини до більшої множини, яка її в себе включає. Узагальнення відбувається шляхом абстрагування від специфічних ознак об'єктів певного виду і збереження загальних ознак, властивих однаковою мірою об'єктам усіх видів цього роду. Такий процес необхідний для формування гіпотез і теорій.

Визначення – логічна дія, за допомогою якої певний об'єкт вирізняють (абстрагують) від інших об'єктів шляхом установлення (ідентифікації) його специфічних і типових ознак; це таке розкриття змісту терміну, яким позначено об'єкт дослідження, що собою замінює опис його властивостей.

Ототожнення – логічна дія, встановлення однаковості об'єкта із самим собою попереднім чи наступним у часі або дуже близької схожості, майже рівності сусідніх об'єктів у просторі. Це констатація збігу всіх їхніх головних властивостей, що дає можливість розглядати їх як один і той самий, ідентичний об'єкт.

Аналіз, метод аналізування (у переклад з грец. – розклад, розчленування) – процес уявного або практичного розчленування цілого (досліджуваного об'єкта чи цілісного уявлення, чи знань про нього) на складові та вивчення їх. Це логічний метод наукового дослідження, взаємозумовлений і взаємопов'язаний із синтезом. Виділяючи суттєве, основне

для об'єкта, аналізування є засобом проникнення в сутність явищ. Є різні види аналізу залежно від специфіки об'єкта. Найбільш розповсюджений нині в науці системний аналіз, коли об'єкт розглядається як структурно організована система, де всі елементи взаємно пов'язані й впливають один на одного.

Діагноз, метод діагностування – (у переклад з грец. – розпізнавання, визначення) – науковий опис основних властивостей та ознак, що характеризують досліджуваний об'єкт чи його аналізовані частини.

Синтез, метод синтезування (у переклад з грец. – з'єднання, складання) – це уявне поєднання частин об'єкта, розчленованого у процесі аналізу, встановлення зв'язків, пізнання об'єкта як цілого.

Індукція – (лат. *inductio* – наведення, збудження) – форма умовиводу і метод дослідження, при яких на підставі знання про окреме роблять висновок про загальне. Це спосіб міркування, за допомогою якого встановлюють обґрунтованість висунутого припущення чи гіпотези. У природничих дослідженнях – це, зокрема, спосіб регіонального узагальнення конкретного матеріалу (напр., дослідницький прийом “районування знизу”). У реальному пізнанні індукцію застосовують у єдності з дедукцією: в такому пізнавальному застосовуванні вона найпродуктивніша.

Дедукція (лат. *deductio* – виведення) – форма умовиводу, при якій на основі загального правила логічним шляхом із одних положень як істинних виводять нове істинне положення; це метод теоретичного дослідження, спосіб побудови наукових теорій з логічним переходом від загальних істинних уявлень до конкретних змістовних опрацювань. У регіональних природничих дослідженнях дедуктивному ходові відповідає прийом “районування зверху”. В процесі пізнання дедукцію фактично застосовують у єдності з індукцією. Тому районування проводять і “зверху”, і “знизу”.

Аналогія (у перекл. з грец. – відповідність, подібність, схожість) – продуктивний творчий метод. Багато відкриттів зроблено на підставі аналогії, шляхом перенесення властивостей і ознак з одного предмета на інший. Поділяється на математичну, фізичну, біологічну та ін., за методами – на емпіричну й теоретичну. На основі аналогії (схожості різнорідних явищ) можна розробити стратегію пошуку, побудувати гіпотезу, прогнозувати хід розвитку системи тощо. Аналогія лежить в основі методу моделювання, теж загальнонаукового.

Моделювання – це творчий метод, який полягає у побудові моделей, за якими досліджуються об'єкти соціальної, фізичної чи інших сфер. Модель – це аналог, метод, зразок, система, теорія, картина світу, інтерпретація, алгоритм. Де неможливо досліджувати об'єкт безпосередньо, створюють аналог-модель. Моделі є матеріальні (фізичні), ідеальні, аналогові

пристрої моделювання тощо.

Загальнонауковим методом також є *системний* (метод системного аналізу). Звичайно систему розуміють як впорядковану множину елементів, взаємозв'язаних між собою, що утворюють цілісну єдність. Суть системного методу полягає в тому, що об'єкт дослідження розглядають як єдине ціле, а елементи, що входять в систему вивчають з точки зору системи. При цьому вважають, що ціле є важливішим, ніж частини, які його складають.

Загальногеографічними є методи:

- описовий;
- польових досліджень;
- порівняльно-географічний;
- картографічний;
- дистанційного зондування;
- геоінформаційний.

Усі ці методи широко використовують у геоморфологічних і палеогеографічних дослідженнях.

Геоморфологічні дослідження звичайно починають з вивчення зовнішніх рис рельєфу (морфології рельєфу). Їх виконують за допомогою морфографічних і морфометричних методів. Морфометричний метод полягає в описі, класифікації і картографуванні рельєфу без аналізу його генезису. Морфометричний метод – це кількісний аналіз (характеристика) елементів, форм і типів рельєфу.

Морфоструктурний метод полягає в аналізі взаємовідношень рельєфу і геологічних структур.

Для вивчення геоморфологічних процесів використовують морфодинамічний метод, який об'єднує стаціонарні і картографічні дослідження, лабораторні експерименти.

Дослідження еволюції розвитку сучасного і похованого рельєфу палеогеоморфологічним методом ґрунтується на вивченні різноманітної геологічної та палеогеографічної інформації, передусім, результатів пошуково-розвідувальних буринь та інженерно-геологічних вишукувань.

Палеогеографічні дослідження проводять за допомогою чотирьох загальних методів:

- 1) структурно-генетичний аналіз реліктів (палеоландшафтний);
- 2) фаціально-генетичний;
- 3) актуалізма;
- 4) діахронічний (еволюційний) – періоди, їхня тривалість, повторюваність.

У кожному загальному методі існує група аналітичних методів, що розкривають властивості палеогеографічних факторів. Окремих методів більше, ніж загальних, і до них

належать: 1) фізико-географічна група; 2) літологічна група; 3) геологічна група; 4) геоморфологічна група; 5) геохімічна група; 6) геофізична група; 7) палеонтологічна група; 8) археологічна група.

Участь кожної групи методів у вивченні палеогеографічних аспектів неоднакова. Ступінь самостійності окремих методів у палеогеографії виявляється насамперед у тому, наскільки повно вони дозволяють виявити розвиток у часі властивість фації та її мінливість у географічному просторі. Система різних методів забезпечує повноту одержуваних палеогеографічних матеріалів, їх взаємний контроль та порівнюваність висновків.

Збір матеріалів до курсової роботи. Матеріалами для курсової роботи, як зазначалося вище, служать передусім результати виробничої практики магістрів та попередніх практик на бакалавраті (у разі продовження навчання на кафедрі геоморфології і палеогеографії). Чим більше власного якісного польового і картографічного матеріалу буде зібрано студентами, тим кращою і змістовнішою буде робота. Також це буде впливати на показники подібності тексту у звіті програми з оцінки на плагіат.

Збір матеріалів до роботи неможливий без пошуку та опрацювання літератури стосовно тематики дослідження. Необхідно переглянути усі види джерел, змістовне наповнення яких відповідає темі дослідження. До них належать матеріали опубліковані у різних українських і зарубіжних виданнях (підручники, посібники, монографії, наукові статті і тези доповідей, періодичні видання, атласи і тематичні карти тощо). Основними завданнями огляду літературних джерел є: ознайомлення з сучасними та попередніми матеріалами за темою дослідження; систематизація та вибір найцікавіших досліджень і найістотніших результатів; узагальнення та виявлення напрямів дослідження; одержання вихідного матеріалу для написання навчально-наукової роботи. Пошук літератури слід розпочати з відділу каталогів та залів періодики наукових бібліотек. Студентів обслуговують такі бібліотеки: географічного факультету, Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка (вул. Драгоманова, 5) та Львівська наукова бібліотека імені В. Стефаника НАН України (вул. Стефаника, 2) лише, якщо є відповідне персональне клопотання від Університету. Вивчення літератури за вибраною темою потрібно починати із загальних робіт з геоморфології і палеогеографії. Це дасть змогу узагальнити суму теоретичних знань про основні питання, до яких має безпосереднє відношення вибрана тема. Відтак, варто братися за вивчення вузькоспеціалізованої літератури з конкретно обраної проблематики.

Кожну наукову працю (монографію, навчальний посібник, збірники статей чи тез доповідей) слід читати ретельно, роблячи виписки ключових суджень, які варто процитувати у власному дослідженні. Паралельно потрібно навчитися критично ставитися до прочитаної інформації, замислюватися над нею, а відтак занотовувати цікаві власні думки й судження, які

виникли в ході знайомства з чужими роботами.

Цитати, запозичені з інших джерел – обов'язковий елемент кожної нової наукової роботи, що ґрунтується на спадщині попередніх досліджень. Їх необхідно активно використовувати у роботі – адже без посилань і цитувань інших дослідників така праця не буде вважатися завершеною і тому не допуститься рецензентами до публічного захисту. Цитати з інших джерел прийнято використовувати з метою точної передачі думки чи твердження автора першоджерела, для конкретизації поглядів різних дослідників на одну й ту ж проблему та зіставленні їхніх точок зору тощо. На основі оперування власними й цитованими судженнями можна створити систему переконливих доказів, що аргументовано розкриватимуть об'єктивну сутність досліджуваного предмету. При опрацюванні літературних джерел й запозичення з них окремих думок часто використовують поряд із прямим цитуванням свій переказ тексту першоджерела. Однак, як при прямому цитуванні, так і при переказі змісту першоджерела необхідно обов'язково вказувати на джерело інформації та намагатися не перекручувати чи спотворювати аналітичні судження, запозичені з першоджерела.

Важливе значення для геоморфологічних і палеогеографічних досліджень має використання фондів геологічних матеріалів (геологічних карт, карт четвертинних відкладів, геологічних профілів, звітів тощо).

У курсовій роботі необхідно повсякчас дотримуватися принципу строгого розмежування джерел походження використаної при аналізі інформації: що запозичене з літератури (з відповідним посиланням у квадратних дужках), фондів матеріалів, а які дані отримані шляхом власних польових і картографічних досліджень, спостережень, лабораторних аналізів тощо.

Зібрані матеріали належним чином впорядковують. Матеріали групують за певними критеріями (наприклад, формами рельєфу, типами процесів), порівнюють з іншими виконаними дослідженнями (за об'єктом і предметом досліджень).

Написання тексту роботи і виконання ілюстративного матеріалу. Після етапу збору і опрацювання переходять безпосередньо до написання тексту курсової роботи. Починати слід з написання теоретико-методичних розділів, уважно слідкуючи за наявністю і правильністю посилань на літературні та інші джерела. Поступово студент формує список використаних джерел.

Далі приступають до написання основних розділів, у яких викладають основні результати особистих досліджень студента. Це творчий процес, який потребує зосередженості, логічності подання матеріалу, переходу від загального до конкретного. У цьому процесі допоможе деталізований план розділів та написання коротких тез, який далі можна

розширювати і поглиблювати.

Після виконання основних розділів можна перейти до написання вступу і висновків. Формулювання потребують чіткості, лаконічності, правильного використання термінів. У висновках за можливості дають рекомендації з практичного використання результатів роботи.

На цьому етапі також виконують ілюстративний матеріал. Частина цієї роботи носить творчий характер, частина – технічний. Перше полягає у побудові особисто студентом карт, картограм, діаграм, профілів тощо. Спочатку створюють робочі варіанти ілюстрацій, а після перевірки науковим керівником виконують остаточно. Для цього використовують різноманітні графічні редактори (наприклад, Corel Draw, Corel Photo Paint, Paint та інші), або, за можливості, ГІС-програми.

СТРУКТУРА РОБОТИ

Структурні елементи тексту курсової роботи мають бути такими:

- титульний аркуш;
- зміст з визначенням сторінок тексту роботи;
- перелік умовних позначень (за необхідності);
- вступ;
- основна частина, яка складається із розділів і підрозділів тощо;
- висновки;
- список використаних джерел;
- додатки (за необхідності).

Титульний аркуш є основним елементом будь-якої наукової роботи. З титульного аркуша починається нумерація сторінок, хоча номер сторінки на ньому не проставляється. На титульному аркуші зазначаються міністерство, назва ЗВО, факультету, кафедри, де виконано роботу, назва теми роботи, прізвище та ініціали студента, котрий виконував роботу, вчене звання, прізвище та ініціали наукового керівника, місто та рік подання роботи до захисту. Водночас з титульним аркушем подається і пояснювальна записка. Скорочення в назві навчального закладу та назві роботи не допускаються. Зразок титульного аркушу подано у Додатку А.

Зміст. На наступній сторінці після титульної сторінки розміщується зміст із позначенням сторінок. Він відповідає плану роботи, який був складений перед виконанням курсової роботи. Вказується лише номер початкової сторінки пункту плану. Всі розділи і підрозділи, що є у плані, мають бути виділені у тексті заголовками і підзаголовками. Необхідно намагатися зробити так, щоб усі питання плану являли собою єдину структуровано-логічну систему, в якій кожний наступний пункт розвиває і доповнює попередні. При цьому у роботі не може бути менше двох розділів.

Перелік умовних позначень. Якщо у роботі використано більше п'яти умовних позначень (акронімів, аббревіатур, символів, скорочень, які не є загальноприйнятими), то це зазначається на окремому аркуші який розміщують перед вступом і називають «Список умовних позначень». Перелік друкують двома колонками, у яких, зліва за абеткою, наводять скорочення, справа – їх детальне тлумачення. Інакше – розшифрування цих елементів наводять у тексті там, де уперше згадують.

Вступ. У вступі курсової роботи необхідно розкрити сутність наукової проблеми та її наукове чи практичне значення; відзначити недостатню вивченість окремих розділів проблеми та актуальність і наукову новизну власних досліджень автора; вказати основну мету

досліджень та перерахувати у вигляді декількох конкретних пунктів основні завдання, які поставив перед собою здобувач, плануючи дослідження. Як правило, мета досліджень — лише одна, а завдань, які вирішує автор, може бути декілька. Актуальність теми подається шляхом критичного аналізу та порівняння з відомими розв'язаннями проблеми. Водночас висвітлення актуальності теми не повинно бути багатослівним. Правильне окреслення актуальності визначає стратегію дослідження, дозволяє відокремити головне від другорядного та визначити напрямок наукового пошуку. Бакалавр (магістр) має зуміти лаконічно ввести читача у стрижневу сутність обраної проблематики, чітко вказати на рівень розв'язання її іншими дослідниками та виявити малодосліджені (тобто власне актуальні) аспекти обраної теми науково-прикладних студій. Після обґрунтування актуальності теми доцільно перейти до формулювання мети дослідження та окреслити конкретні цілі й завдання, які потрібно розв'язати для досягнення поставленої мети. При цьому слід пам'ятати про принцип лаконічності ключових формулювань наукової роботи. Зміст розділів курсової роботи повинен у цілому повторювати завдання дослідження, чітко сформульовані у Вступі. Відтак завдання – це конкретні шляхи, засоби досягнення поставленої мети. Далі формулюються об'єкт і предмет дослідження. Об'єкт і предмет дослідження співвідносяться між собою як загальне і часткове. Частина об'єкту (якийсь його функціональний компонент чи структурна складова) служить предметом дослідження. Скажімо, об'єктом дослідження може виступати рельєф конкретної території, а предметом – морфологічні особливості рельєфу тощо. Власне, на предмет дослідження повинна скеровуватися основна увага здобувача, оскільки саме предмет курсової роботи визначає обсяг дослідницьких пошуків і змістовне наповнення розділів цих робіт. У вступі важливо проінформувати про методи дослідження, якими бакалавр чи магістрант послуговувався при написанні роботи, формулюванні її основних положень та аналітичних результатів (рекомендацій, інноваційних пропозицій, висновків). Обов'язково слід зазначити, які нові наукові положення (практичні рекомендації), здобувачем запропоновані у дослідженні особисто. Якщо студент доповідав за результатами дослідження на студентських наукових конференціях чи має відповідні публікації, про це також необхідно написати у Вступі. Завершальним логічним блоком Вступу є опис структурних елементів роботи (Напр.: “Курсова робота викладена на 35 сторінках машинописного тексту, включає вступ, три розділи, висновки та список використаних джерел. Робота містить 3 таблиці і 8 рисунків. У роботі використано 23 літературні джерела”). Насамкінець, не радимо студентові розпочинати написання своєї курсової роботи із вступу. Його краще писати пізніше, коли здобувач вже чітко знатиме, що саме йому вдалося опрацювати й висвітлити у своєму дослідженні. Рекомендований обсяг вступу – 2 сторінки.

Основна частина роботи складається з розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів.

Кожний новий розділ починають з нової сторінки. У розділах основної частини подають: огляд літератури за темою і вибір напрямів досліджень; виклад загальної методики і основних методів досліджень; аналіз і узагальнення результатів досліджень. У першому розділі студент подає теоретичні (або теоретико-методичні) основи досліджень на основі огляду літературних джерел. Деколи методика досліджень виноситься в окремих (другий) розділ роботи. Стисло, критично висвітлюючи публікації, здобувач повинен назвати ті проблеми, які потребують подальшого вивчення чи дослідження і, власне, визначити своє місце у розв'язанні проблеми. Для якісного огляду літератури студент повинен опрацювати не менш як 20 джерел: навчальних посібників, монографій, збірників наукових праць, науково-теоретичних журналів, періодичних видань, авторефератів дисертацій, матеріалів тематичних наукових конференцій, форумів, симпозіумів тощо. Проте слід пам'ятати, що об'єм огляду літератури не повинен перевищувати 50% об'єму основної частини роботи. Перший розділ повинен мати орієнтовний обсяг 8–12 сторінок і структурно складатися з декількох підрозділів. У ньому слід проаналізувати основні напрацювання інших дослідників з даної тематики, максимально повно розкрити сучасний стан теоретичних положень з обраної теми, виявити недостатньо вирішені (актуальні) проблеми, які потребують додаткового розгляду й опрацювання в теоретичному, методичному та прикладному аспектах. Бажано закінчити цей розділ коротким резюме стосовно необхідності проводити дослідження у цій галузі. У другому розділі переважно характеризують чинники рельєфотворення (геологічна будова, кліматичні умови тощо), але може бути інший зміст залежно від тематики роботи. Орієнтовний обсяг цього розділу має складати до 10 сторінок. У наступному (наступних) розділах викладають результати власних досліджень. Студент повинен давати оцінку повноти розв'язання визначених завдань, оцінку достовірності одержаних результатів (характеристик, показників). Виклад матеріалу підпорядковують одній провідній ідеї, чітко визначеній у задекларованій темі роботи. Варто постійно слідкувати за тим, аби не відхилятися від теми та суті конкретного розділу. Адже дуже легко мимоволі захопитися якимись одним-двома аспектами проблематики і тим самим упустити інші, не менш важливі, та отримати в кінцевому підсумку текст, в якому не висвітлено ряд важливих дослідницьких положень. При написанні тексту основних розділів роботи необхідно повсякчас радитися із своїм науковим керівником, показувати йому написаний текст. До критичних зауважень наукового керівника слід ставитися дуже уважно. Адже будь-яка його порада спрямована на покращення студентської роботи. Втім, до яких із них дослухатися, а які лише брати до уваги – добра воля і право здобувача як автора. Орієнтовний обсяг цього розділу (або розділів) має складати 10-15 сторінок.

Висновки – це важлива частина курсової роботи, її логічне завершення. Висновки

резюмують найважливіші наукові та практичні результати, одержані в результаті дослідження, формулюють рекомендації щодо наукового та практичного використання отриманих результатів. Ознайомлення з текстом висновків повинно сформувані у читача (рецензента) чітке уявлення про ступінь успішності реалізації автором у представленій кваліфікаційній роботі поставленої мети і завдань. Висновки повинні бути чітким конкретними, підкріплені кількісними і якісними показниками. Обсяг висновків не повинен перевищувати 3 сторінок.

Список використаних джерел. Будь-яке наукове дослідження завершується списком використаних джерел. Не рекомендується вживати у курсових роботах інші назви цієї структурної частини. Перелік джерел, на які є посилання в основній частині роботи, наводять після висновків. Відповідно до встановлених вимог у курсовій роботі цей перелік включає не менше 20 бібліографічних джерел, на які автор обов'язково робить посилання у тексті. Список використаної літератури відбиває обсяг використаних джерел і ступінь вивченості досліджуваної теми, свідчить про рівень оволодіння навичками роботи з науковою літературою. Список повинен містити бібліографічний опис джерел, використаних студентом під час роботи над темою. Бібліографічний список складають як правило в алфавітному порядку або у порядку згадування у тексті роботи.

Додатки структурно містяться після списку використаних джерел і є необов'язковими у курсовій роботі. Додатки нумеруються згідно із загальним порядком нумерації роботи, однак не включаються в загальний обсяг курсової роботи. За потреби до додатків доцільно включати вихідний та допоміжний матеріал, потрібний для повноти сприйняття дослідження:

- фондові і архівні матеріали;
- багатосторінкові таблиці допоміжних цифрових даних;
- інструкції і методики, які розроблені у процесі роботи над дослідженням;
- ілюстрації допоміжного характеру.

Додатки оформлюють як продовження роботи на наступних її сторінках, розміщуючи їх у порядку появи посилань у тексті роботи. Кожний такий додаток повинен починатися з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично до тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово "Додаток" і велика літера, що позначає додаток. Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер: Г, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ь. Текст кожного додатка за потреби може бути поділений на розділи й підрозділи, які нумерують у межах кожного додатка. У цьому разі перед кожним номером ставлять позначення додатка (літеру) і крапку, наприклад, А.2 - другий розділ додатка А. Рисунки, таблиці і т. п. розміщені у додатках, нумерують у межах кожного додатка, наприклад: рис.Д.1.2 - другий рисунок першого розділу додатка Д).

ОФОРМЛЕННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Курсові роботи здобувачів освіти оформляються відповідно до Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.2017 р. №40 (зі змінами та доповненнями), ДСТУ 3008:2015 «Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання» та Національного стандарту України – ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

Обсяг роботи та вимоги до друкування. Загальні вимоги щодо оформлення курсової роботи є такими:

- Формат (орієнтація) аркуша паперу – книжковий, А4 (210x297 мм).
- Розмір шрифту – 14 pt.
- Шрифт – Times New Roman.
- Міжрядковий інтервал – 1,5 (29-30 рядків на сторінці).
- Відступ з абзацу – 1,25.
- Вирівнювання – за шириною (основний текст), по центру (заголовки розділів і підрозділів), за правим краєм (напр., «Таблиця 1»).
- Поля: ліворуч – 25 мм; праворуч – 10 мм; внизу і зверху – 20 мм.

Обсяг курсової роботи складає до 35–40 сторінок. В облікований обсяг роботи не включають список використаних джерел та додатки. Ілюстративні матеріали повинні відповідати формату А4, їх включають до загальної нумерації сторінок роботи, якщо вони розміщуються по тексту роботи, або їх розміщують і нумерують у додатках. При потребі можна також використовувати для таблиць та ілюстрацій папір формату А3. Текст основної частини курсової роботи поділяють на розділи, підрозділи, пункти та підпункти. Кожну структурну частину роботи (напр., «РОЗДІЛ 1») починають з нової сторінки. Заголовки структурних частин роботи "ЗМІСТ", "ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ", "ВСТУП", "РОЗДІЛ", "ВИСНОВКИ", "СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ", "ДОДАТКИ" друкують великими літерами симетрично до тексту. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. В кінці назви заголовка крапки не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою. Заголовки пунктів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. В кінці назви заголовка ставиться крапка. Після заголовка (за винятком заголовка пункту) та текстом пропускають один рядок.

Нумерація. Сторінки, розділи, підрозділи, пункти, підпункти, рисунки, таблиці, формули нумерують арабськими цифрами без знаку №. Першою сторінкою роботи є

титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок. На титульному аркуші номер сторінки не ставлять. Нумерацію починають зі сторінки "ВСТУП", на наступних сторінках номер проставляють у правому верхньому або нижньому куті сторінки без крапки у кінці. Зміст, перелік умовних позначень, перші сторінки вступу, висновків, списку використаних джерел не нумерують, але включають до загальної нумерації. Номер розділу ставлять після слова "РОЗДІЛ", після номера крапки не ставлять, потім з нового рядка друкують заголовок розділу. Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера параграфу, між якими ставлять крапку. У кінці номера підрозділу повинна стояти крапка, наприклад: "2.3." (третій підрозділ другого розділу). Потім у тому ж рядку йде заголовок підрозділу. Пункти нумерують у межах кожного підрозділу. Номер пункту складається з порядкових номерів розділу, підрозділу, пункту, між якими ставлять крапку. В кінці номера повинна стояти крапка, наприклад: "1.3.2." (другий пункт третього підрозділу першого розділу). Після чого у тому ж рядку йде заголовок пункту.

Оформлення ілюстрацій, таблиць, рівнянь реакцій і формул. Кожен розділ курсової роботи повинен бути максимально насиченим фактичною інформацією, узагальненою у формі таблиць, графіків, діаграм, схем, карт, картосхем, картограм, планів та фото (світлин), що відображають основні результати проведених геоморфологічних і палеогеографічних досліджень. Вищеназаний ілюстративний матеріал здобувач може використовувати упродовж захисту навчально-наукової роботи у вигляді презентації (серія слайдів), або у збільшеному форматі на папері формату А1, А2 тощо.

Ілюстрації. У курсових роботах слід використовувати лише якісні кольорові або чорно-білі ілюстрації. Ілюстративний матеріал повинні мати назву, яку розміщують після номера ілюстрації. За потреби ілюстрації доповнюють пояснювальними даними (текст під рисунком). Ілюстрації (рисунок, фотографії, креслення, схеми, графіки, карти) і таблиці слід подавати в роботі безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації і таблиці, які розміщені на окремих сторінках роботи, включають до загальної нумерації сторінок. Таблицю, рисунок або креслення, розміри якого більше формату А4, враховують як одну сторінку і розміщують у відповідних місцях після згадування в тексті або у додатках. Ілюстрації позначають словом "Рис." і нумерують послідовно в межах розділу, за виключенням ілюстрацій, поданих у додатках. Номер ілюстрації повинен складатися з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка. Напр.: Рис. 1.2. (другий рисунок першого розділу). Номер ілюстрації, її назва і пояснювальні підписи розміщують послідовно під ілюстрацією. Якщо в роботі подано одну ілюстрацію, то її нумерують за загальними правилами. Напр.: Рис. 1.1. Класифікація сучасних

геоморфологічних процесів. Посилання на ілюстрації вказують порядковим номером ілюстрації, напр., "Рис. 1.2".

Таблиці. Цифровий матеріал слід оформляти у вигляді таблиць. Їх прийнято використовувати для зручності порівняння кількісних показників. Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над таблицею і друкують симетрично до тексту. Таблиці нумерують послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) у межах розділу. Назву і слово "Таблиця" починають з великої літери. Назви не підкреслюють. Заголовки колонок повинні починатися з великих літер, підзаголовки - з маленьких, якщо вони складають одне речення із заголовком, і з великих, якщо вони самостійні. Висота рядків – не менше ніж 8 мм. Колонку з порядковими номерами рядків до таблиці не включають. Таблицю розміщують після першого згадування про неї у тексті так, щоб її можна було читати без повороту зшитого блоку роботи або з поворотом за годинниковою стрілкою. Таблицю з великою кількістю рядків можна переносити на інший аркуш. При перенесенні таблиці на інший аркуш (сторінку) назву вміщують тільки над її першою частиною.

Схема побудови таблиці представлена нижче:

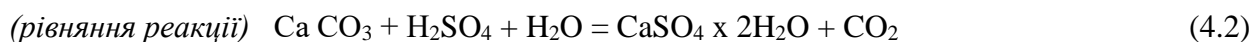
Таблиця (номер)

Назва таблиці				
№ з/п	Заголовок колонки	Заголовок колонки	Заголовок колонки	
			Підзаголовок колонки	Підзаголовок колонки
1				
2				

Боковик (заголовки рядків) Колонки (графи)

Таблицю з великою кількістю колонок можна ділити на частини і розміщувати одну частину під іншою в межах одної сторінки. Якщо рядки або колонки таблиці виходять за формат сторінки, то в першому випадку в кожній частині таблиці повторюють її шапку, а в другому — боковик. Допускається розміщення таблиці як у книжковому, так і в альбомному форматі аркуша. Якщо текст, який повторюється в графі таблиці, складається з одного слова, його можна замінити лапками; якщо з двох або більше слів, то при першому повторенні його замінюють словами "Те ж", а далі лапками. Ставити лапки замість цифр, знаків, математичних символів, які повторюються, не варто. Якщо цифрові або інші дані в якому-небудь рядку таблиці не подають, то в ньому ставлять прочерк (-). На всі таблиці повинні бути посилання в тексті, при цьому слово "таблиця" в тексті пишуть скорочено, наприклад: "... у табл. 1.2". У повторних посиланнях на таблиці чи ілюстрації треба вказувати скорочено слово "дивись", наприклад: "див. табл.1.3". Таблиці кожного додатка позначають окремою нумерацією арабськими цифрами з додаванням перед цифрою позначення додатка.

Рівняння реакцій і формули. Пояснення значень символів і числових коефіцієнтів треба подавати безпосередньо під рівнянням реакції чи формулою у тій послідовності, у якій вони подані у рівнянні чи формулі. Значення кожного символу і числового коефіцієнта треба подавати з нового рядка. Перший рядок пояснення починають зі слова “де” без двокрапки. Рівняння реакцій і формули треба виділяти з тексту вільними рядками. Наприклад:

(формула)
$$\alpha = \frac{S_1 - S_2}{S_1 + S_2},$$
 (4.2)

де α – коефіцієнт асиметрії; S_1 і S_2 – площі лівої і правої частин трапеції.

Вище і нижче від кожного рівняння реакції і формули потрібно залишити хоча б один вільний рядок. Якщо рівняння реакції або формула не вміщуються в один рядок, їх необхідно перенести після знаку математичного оператора (+; -; та ін.). Рівняння реакцій і формули нумерують у межах розділу окремо. Номер рівняння реакції чи формули складається з номера розділу і порядкового номера рівняння чи формули у розділі, між якими ставлять крапку. Нумери рівнянь реакції і формул пишуть біля правого берега аркуша на рівні відповідної формули в круглих дужках, напр.: (4.2) (перше рівняння реакції третього розділу або перша формула третього розділу). Посилання на рівняння реакції і формули у тексті здійснюють порядковим номером рівняння чи формули в дужках, напр.: “... у рівнянні реакції (4.2)” або “... у формулі (4.2)”.

Подання літературних джерел у бібліографічному переліку. У текстовій частині курсової роботи обов’язковими є посилання на використані літературні джерела. Такі посилання повинні відповідати їхнім порядковим номерам у списку, який складають одним із запропонованих способів:

- 1) в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків (такий спосіб є універсальним та найпоширенішим);
- 2) у хронологічному порядку;
- 3) за порядком появи посилань у тексті (цей спосіб достатньо зручний для користування).

Список використаних джерел має єдину наскрізну нумерацію. Для курсової роботи доцільним є алфавітно-нумераційний порядок запису літературних джерел. Джерела потрібно розташовувати у певному порядку, а саме:

1. Закони України;
2. Укази Президента України;

3. Постанови Верховної Ради України та нормативні акти міністерств і відомств держави;

4. Наукова, навчально-методична та інша література, видана кириличним шрифтом (українською та ін. мовами);

5. Наукова, навчально-методична та інша література, видана іноземними мовами (спершу – латинським шрифтом, далі національними шрифтами інших країн (арабським, китайським тощо)).

Записи розташовують в алфавітному порядку за прізвищами авторів або перших слів назв творів, записаних не на автора. Авторів, які мають однакові прізвища, записують в алфавітному порядку їхніх ініціалів. Праці одного автора записують за алфавітом перших букв назв його праць. Праці одного автора з однаковою назвою записують за хронологією. Звичайно публікації мовами з особливою графікою подають в українській транслітерації або в перекладі запису українською мовою. Список літератури має єдину наскрізну нумерацію від першого до останнього номера. Літерні додатки (а, б, в ... тощо) до порядкових номерів не передбачені. Інформація про джерела повинна містити прізвище та ініціали автора (якщо це авторський колектив – перших трьох авторів), повну назву з відображенням тематичної суті джерела (монографія, навчальний посібник, збірник наукових праць тощо), місце видання, видавництво, рік видання (том видання, номер видання для статті), обсяг сторінок чи зазначення сторінки, з якої запозичена цитата. Наукове дослідження завершується списком використаної літератури. Ця структурна частина наукового дослідження має назву “Список використаних джерел”.

Складові частини бібліографічного опису. Бібліографічний опис – це сукупність бібліографічних відомостей про документ, що дають певне уявлення про зміст, читацьке призначення тощо, а також створюють можливості його ідентифікувати – розшукати даний документ чи порівняти його з іншими. Бібліографічні дані представляють собою конкретні відомості про назву, автора твору, вид видання, місце й рік його видання (перевидання), доповнення або переклад, дані про видавця, обсяг публікації.

В Україні з 1984 року діє державний стандарт, що відповідає Міжнародному стандартному бібліографічному описові (ISBD - International Standard Bibliographic Description).

Бібліографічний опис є неоднаковим для книг, серійних видань (періодичних, серійних, видань, які продовжуються), окремих частин видання (статей із журналів, збірників, енциклопедій, тому тощо), інших документів (дисертацій, звітів про науководослідну роботу, неопублікованих перекладів, карт, державних стандартів тощо). Відносно недавно виникла потреба в оформленні посилань на електронні інформаційні джерела. Однак в Україні поки що

не прийнято остаточної форми їхнього запису, тому що використовуються різні стилі оформлення посилань на джерела, опубліковані в Інтернеті (див. п. 3.7.).

Інформація про авторів. У бібліографічному описі (як іноземною, так і українською мовами) обов'язковою вимогою є запис ініціалів після прізвища автора, хоча у виданні навпаки.

Послідовність прізвищ авторів, подана у виданні зберігається, їх записують через кому (,). Якщо робота має два, три і більше авторів, тоді спочатку подають прізвище та ініціали тільки першого автора, а потім після назви публікації і косої лінії (/) ініціали та прізвища усіх авторів у тій послідовності, у якій вони подані у виданні.

Назву роботи подають так, як вказано на титульному аркуші. Досить часто після назви подають другу назву (відомості, які пояснюють основну назву роботи), її наводять в описі після основної назви через двокрапку (:). За потреби, після назви уточнюють відомості про видання, наприклад: “Підручник”, “Навч. посібник”, “Довідник”, “Зб. наук. праць” і т. п. Перед уточненням ставиться двокрапка (:).

Інформацію про *переклад* записують після назви через косу лінію (/), наприклад: “Пер. з англ.”, “Пер. з фр.” і т. п. Якщо праця має понад три автори, то після даних про переклад через крапку з комою (;) перелічують авторів.

Дані про *перевидання* і опис внесених змін (доповнене, перероблене тощо) вказують після даних про автора (-ів) і виділяють з обох боків тире (–). У науковій роботі є різниця між тире (–) і дефісом (-).

Дані про те, у якому місті, хто і коли видав книгу записують після інформації про автора, назву книги, перевидання чи переклад.

Місце видання подають у називному відмінку. Після цього ставлять двокрапку (:). В українській мові прийнято скорочувати лише назву міста Київ (К.), інші: Львів, Харків, Чернівці, Житомир, Луцьк тощо записують повністю. Якщо у книзі зазначено два місця видання, то в описі їх подають через крапку з комою (;). Коли одна з двох назв міст не скорочується, тоді обидві подають повністю. Наприклад: “Київ; Львів”. У випадку, коли місце видання невідоме, тоді вказують перше зі словами “Б.м.”, тобто “без місця”, для книг латинкою – “S.I.”. Назву видавництва записують коротко, без лапок і слова “видавництво”.

У назвах іноземних видавництв можуть вказувати прізвище, ім'я та ініціали видавця. В описі подають тільки прізвище, не записують імені, ініціалів та ін. слів. Наприклад: New York – John Wiley & Sons, Ltd – New York: Wiley.

У випадку, коли книгу видали спільно два видавництва, то у бібліографічному описі вказують обидва. Наприклад: Львів: Літопис; Київ: Основи.

Якщо у книзі вказано три або більше видавництв, тоді записують перше зі словами “та

ін.” (для книг, виданих латинкою – “etc.”).

Рік видання подають після назви видавництва через кому (,) арабськими цифрами, слово рік, число та місяць не записують. Після року ставлять крапку і тире (.-).

Обсяг видання, тобто дані про загальну кількість сторінок і аркушів записують цифрами зі скороченим словом сторінка: с. – в українській мові; р. – англійській мові; S. – німецькій мові; s. – французькій мові. До загальної кількості сторінок не зараховують сторінки з випускними даними, рекламою, анотацією тощо. Наприклад:

Київ: Наукова думка, 2005. – 268 с.

London: Thomas Telford, 2002. – 382 p.

Правила цитування та посилання у роботі. Правильне використання цитат та оформлення посилань у навчально-наукових роботах є важливою складовою дотримання принципів академічної доброчесності та сприяє якісному інтегруванню українських дослідників у світову систему наукової комунікації. Правила оформлення посилань та цитувань включено в систему міжнародних стандартів ISO17 та Державних стандартів України: ДСТУ 8302:2015 “Інформація та документація.

Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання” ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 “Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання”. При написанні курсової роботи здобувач повинен давати посилання на ті джерела, з яких він черпав інформацію чи матеріали та використовував у своїй роботі. Такі посилання дають змогу відшукати документи і першоджерела та перевірити достовірність відомостей про цитування документа. Посилання слід робити на останні видання публікацій. На більш ранні видання варто посилатися лише тоді, коли у них наявний матеріал, який не включено до останнього видання.

Загальні правила цитування та посилання:

- посилання на джерела в тексті наукової роботи слід зазначати порядковим номером за переліком посилань, виділеним двома квадратними дужками, напр., “...у працях [2 – 6]...”;
- коли в тексті наукової роботи необхідно зробити посилання на складову частину або на конкретні сторінки відповідного джерела, їх можна наводити у виносках або у квадратних дужках. При цьому номер посилання має відповідати його бібліографічному опису за переліком посилань;
- посилання на ілюстрації наукової роботи слід вказувати порядковим номером ілюстрації, наприклад “рис. 1.1”, а посилання на формули наукової роботи – порядковим номером формули в дужках, напр., “...у формулі (2.1)”;
- на всі таблиці наукової роботи повинні бути посилання в тексті, при цьому слово “таблиця” пишуть скорочено, напр., “...у табл. 2.1”;

- у повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації треба вказувати скорочено слово “дивись”, напр., “див. табл.3.2”;
- для підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для критичного аналізу друкованого твору слід наводити цитати;
 - текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, із збереженням особливостей авторського написання; наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку; у цих випадках використовується вираз “так званий”;
 - цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без перекручень думок автора; пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками, які можуть ставитися у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, на кінці); якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;
 - кожна цитата обов’язково супроводжується посиланням на джерело;
 - при непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), слід давати відповідні посилання на джерело;
 - якщо виявляється ставлення автора статті до окремих слів або думок з цитованого тексту, то після них у круглих дужках ставлять знак оклику або знак питання.

ЗАХИСТ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Захист курсової роботи відбувається згідно з навчальним планом магістерської освітньої програми. Загальник керівник курсових робіт повідомляє студентів про день, час і місце захисту.

Коли курсова робота повністю виконана і перевірена науковим керівником, то її друкують і переплітають. Науковий керівник допускає роботу студента до захисту. У разі наявності суттєвих недоліків у змісті й оформленні курсової роботи її направляють на доопрацювання. Це має відбуватись як мінімум за тиждень до захисту.

Після допуску науковим керівником робота подається на кафедру для ознайомлення членам комісії з захисту курсових робіт, яка створюється завідувачем кафедри.

Створення презентації до виступу на захисті. Коли робота повністю виконана і роздрукована, студент може розпочати підготовку презентації до виступу. Презентація повинна містити:

- короткий вступ (мета і завдання роботи, об'єкт і предмет досліджень);
- методи досліджень, які використані у роботі;
- коротку характеристику території досліджень;
- результати досліджень;
- лаконічні висновки.

Вона (презентація) має бути добре ілюстрована картами, профілями, діаграмами, таблицями, світлинами, які допомагають розкрити основний зміст курсової роботи. Зазвичай, презентація невелика (10-15 слайдів), виконана у програмі Microsoft Power Point або інших програмних продуктах для створення презентацій. Основною вимогою до карт, картосхем, карт-діаграм, рисунків та світлин є можливість бачити зображення або проєктоване зображення з останньої партії аудиторії, в якій відбуватиметься захист курсової роботи.

Захист курсової роботи відбувається до початку заліково-екзаменаційної сесії в присутності комісії, студентів групи, наукового керівника і проходить за процедурою, яка передбачає:

- виступ студента (до 7-10 хвилин), у якому представлено основні здобутки курсової роботи;
- відповіді на запитання членів комісії та усіх присутніх;
- обговорення роботи членами комісії;
- оцінку курсової роботи з урахуванням процедури її захисту.

Відповіді студента мають бути конкретними, змістовними, лаконічними та науково обґрунтованими. Оцінка заноситься до залікової книжки студента.

Курсові роботи оцінюють за 100-бальною шкалою (ЄКТС). При оцінюванні роботи враховують думку наукового керівника (ставлення студента до роботи, виконання поставлених керівником завдань, вчасність і якість виконання тощо). Загальна оцінка складається з двох частин: оцінка виконання роботи та оцінка захисту курсової роботи. Критерії оцінювання курсової роботи за окремими елементами подано у таблиці.

Оцінка виконання курсової роботи (максимум 70 балів)		
№	Елементи, які оцінюють	Кількість балів
1	Відповідність змісту курсової роботи темі	10
2	Самостійність виконання завдань, наявність власних польових і картографічних досліджень	25
3	Правильність результатів дослідження, вступ і висновки роботи	25
4	Оформлення літературних джерел, коректність цитування	5
5	Технічні вимоги до тексту курсової роботи	5
Оцінка захисту курсової роботи (максимум 30 балів)		
1	Виступ студента (чіткість, логічність, цілісність)	10
2	Якість демонстраційного матеріалу	5
3	Відповіді на запитання членів комісії та всіх присутніх (правильність і повнота відповідей)	15

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Байрак Г. Р. Методи геоморфологічних досліджень: навч. посібн. – Львів: ВЦ ЛНУ, 2018. – 292 с.
2. Байрак Г. Р., Яцишин А. М. Методичні вказівки з навчальної дисципліни “Виробнича практика” для здобувачів магістерського рівня вищої освіти зі спеціальності 103 Науки про Землю ОПП Глобальні зміни геоморфосистем і геозагрози. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2023. 34 с.
3. Богуцький А., Дмитрук Р., Яцишин А. Методи дослідження четвертинних відкладів: навч.-метод. посібник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – 177 с.
4. ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання». URL: https://kubg.edu.ua/images/stories/podii/2017/06_21_posylannia/dstu_8302.pdf.
5. Євтушенко М.Ю., Хижняк М.І. Методологія та організація наукових досліджень : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2021. - 350 с.
6. Карпенко Н.І. Магістерський семінар для геоморфологів: Навчально-методичний посібник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – 102 с.
7. Кирильчук А., Наконечний Ю. Методологія та організація досліджень в науках про Землю : навч. посібник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 496 с.
8. Кирильчук А., Паньків З., І. Папіш І., О. Бонішко О. Курсові та кваліфікаційні роботи освітньо-кваліфікаційних рівнів бакалавра і магістра: Навчально-методичні вказівки щодо написання та вимоги до оформлення. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2023.– 61 с.
9. Мальська М., Паньків Н. Основи наукових досліджень : навчальний посібник. – Львів : Видавництво ЛНУ імені Івана Франка, 2020. – 226 с.
10. Основи методології та організації наукових досліджень: навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад’юнтів / за ред. А. Є. Конверського. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 352 с.

ДОДАТКИ

Додаток А Титульний аркуш курсової роботи магістра

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Географічний факультет
Кафедра геоморфології і палеогеографії

ТЕМА

Курсова робота
Напрямок підготовки 103 (Науки про Землю) – Географія
Спеціалізація – Глобальні зміни геоморфосистем і геозагрози

Студента(ки) 1 курсу групи ГРHM-11с
спеціальності 103 Науки про Землю
Галини Шпорлюк
Науковий керівник: доцент Брусак В. П.

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS ____

Члени комісії _____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

Львів–2023

Додаток Б

Приклади оформлення списку використаних джерел у курсовій роботі

Один автор книги: Горішний П. Морфологічний аналіз рельєфу : навч. посібник Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2022. 120 с.

2–4 автори книги: Байрак Г.Р., Муха Б.П. Дистанційні дослідження Землі : навч. посібник. – Львів, Видавн. центр ЛНУ ім. І.Франка, 2010. 712 с.

Степанчук В. М., Матвіїшина Ж. М., Рижов С. М., Кармазиненко С. П. Давня людина: палеогеографія та археологія. Київ : Наукова думка. 2013. 208 с.

5 та більше авторів книги: Просторово-часова кореляція палеогеографічних умов четвертинного періоду на території України / Матвіїшина Ж. М., Герасименко Н. П., Передерій В. І., Брагін А. М., Івченко А. С., Кармазиненко С. П., Нагірний В. М., Пархоменко О. Г. Київ : Наукова думка. 2010. 191 с.

Стаття в журналі: Черваньов І. Г. Дослідження рельєфу представниками харківської геоморфологічної школи // Український географічний журнал. 2012. № 4. С. 3–7.

Матеріали конференцій: Завадович О., Зінько Ю., Іваніна А., Підлісна О. Проект геотуристичної стежки у регіональному ландшафтному парку "Знесіння" (Львів) // Геотуризм: практика і досвід. Матеріали III Міжн. наук.-пр. конференції (26–28 квітня 2018, Львів). Львів : Каменярь, 2018. С. 50–53.

Джерело в Інтернеті: Станція Личаків. Допис від 13.10.2020. URL : <https://www.facebook.com/Станція-ЛичаківЗалізнична-Колія-Львів-Винники-2075908775973674/>